

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ім. М.І.ПИРОГОВА

СЕРТИФІКАТ

учасника

Макаров Зоріслав Юрійович

*брав (-ла) участь у роботі
II Всеукраїнської науково-практичної
конференції з міжнародною участю*

**ФІЛОСОФІЯ У СУЧАСНОМУ
НАУКОВОМУ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ
ДИСКУРСАХ**

19 листопада 2021 року

Ректор академік НАМН України

проф. В.МОРОЗ

м. Вінниця, 2021 р.

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

ГОЛОВА ОРГКОМІТЕТУ:

Власенко Олег Володимирович доктор медичних наук, професор, проректор з наукової роботи Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,

СПІВГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ:

Черкасов Святослав Васильович доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Харьковченко Євген Анатолійович доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Вергелес Костянтин Миколайович доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:

Куліш Павло Лаврентійович кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Мельник Віктор Мирославович, кандидат політичних наук викладач кафедри політології філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ

1. Реєстрація учасників (9.30 – 10.00).
2. Відкриття роботи конференції. Пленарне засідання (10.00 – 12.30)
3. Перерва (12.30 – 13.00)
4. Робота конференції (13.00 – 16.00)

Відкриття:

проректор з наукової роботи Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
д.мед.н. проф. Олег Володимирович Власенко

Виступи на пленарному засіданні

1. Черкасов Святослав Васильович *д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова*

АНАЛОГІЯ В КЛІНІЧНІЙ МЕДИЦИНІ. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ.

2. Харьковщенко Євген Анатолійович *д.філос.н., професор, завідувач кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА УКРАЇНИ: ВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДО КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ.

3 Вергелес Костянтин Миколайович *д.філос.н., професор, професор кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова*

Вергелес Тетяна Михайлівна *асистент кафедри загальної гігієни та екології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова*
ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ КУРСУ «АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ» У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

4. Karwacka Aneta *director of Terapeutyczny Punkt Przedszkolny «Stoneczna Kraina», Jaworzynce, Silesian voivodeship, Polska.*

CHILD'S ENVIROMENT

5. Chelysheva Tetyana Evhenivna *Master degree in Local and Global Development, Faculty of Social and Political Science Alma Mater Studiorum - Università di Bologna Idex Corporation, Reggio Emilia, Italia*

POLITIICAL PERCEPTION AND PARTICIPATION OF UKRAINIAN IMMIGRANTS IN ITALY

11. Калач Дмитро Михайлович *к.філос.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова*

Марчук Іванна Анатоліївна *к.пед.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук, Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова*

ЕТИКА В УМОВАХ КАРАНТИНУ

12. Кваша Христина Олександрівна *аспірантка кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ДУАЛІЗМ ХРИСТИЯНСЬКО-ЯЗИЧНИЦЬКОГО ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ В КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВИХ СВЯТАХ

13. Кобетяк Андрій Романович *к.філос.н., докторант, доцент кафедри електронної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка»*

ЗНАЧЕННЯ «НОВИХ» АВТОКЕФАЛЬНИХ ЦЕРКОВ У СИСТЕМОТВОРЕННІ ВСЕЛЕНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я

14. Куліш Павло Лаврентійович *к.філос.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова*

ЕСТЕТИКА: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ

15. Лукашенко Марина Володимирівна *к.філос.н., кафедра теорії, історії держави і права та філософії права Донецького національного університету імені Василя Стуса*

ПЕРЕТВОРЮЮЧА СИЛА ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ У ДЗЕРКАЛІ САКРАЛЬНИХ МІФІВ ТА НАРАТИВІВ

16. Майданевич Леонід Олександрович *к.філос.н. адвокат, рада адвокатів Вінницької області*

Федотова Вікторія Володимирівна *студентка 2 курсу медичного факультету №1 гр.15-Б Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова*

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ПРИ ВТРУЧАННІ У СФЕРУ ЗДОРОВ'Я: ОСНОВНІ АСПЕКТИ

17. Макаров Зоріслав Юрійович *к.філос.н. ст. викл. кафедри історії України та філософії Вінницького національного аграрного університету*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗРУШЕННЯ В РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПРЕДМЕТУ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Макаров З.Ю.,
к. філос. н., старший викладач,
старший викладач кафедри історії України та філософії
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗРУШЕННЯ В РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПРЕДМЕТУ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Методологічна рефлексія предмету соціальної філософії періодично поновлює свою актуальність у відповідь на теоретичні і практичні запити наукової і політично активної спільноти (феномени «смерті соціального», «громадянського суспільства», «кризи ідентичності», «глобалізації» тощо). З огляду на те, що використовувані при цьому категорії й методи складають риштування усього соціально-гуманітарного знання та соціально-культурних додатків інших наук, принципові зрушення у розумінні природи суспільства та його життєдіяльності привертають увагу найрізноманітніших філософів і теоретиків суспільствознавства. Проте крім відомих суперечностей в численних роботах Х. Ортегі-і-Гассета, В. Парето, Дж. Ваттімо, П. Бурдьє, Е. Гідденса, Дж. Агамбена, Т. Лукмана, Ж. Бодрійєра, Ю. Хабермаса, В. Кемерова, Т. Керімова, В. Андрущенко та ін., можна виявити, на нашу думку, деякі спільні тенденції переосмислення предмету соціальної філософії.

Очевидна етимологія слова «суспільство» збігається з буквальним сенсом латинського дієслова «sociō» (з'єднувати, спільно затівати) і іменника «socialitas» (найближче оточення). Однак ця парадигма співробітництва, що лежить в основі сімейства суспільствознавчих термінів, не вичерпує собою всіх відмітних ознак людського суспільства: до них ще додають системність, наявність внутрішньої структури і відносин між групами, функціонування соціальних установ, механізм успадкування досвіду... Звісно, така деталізація визначення суспільства дещо залежатиме від рівня його історичного розвитку, але загалом диктується споконвічним багатоманіттям видів діяльності, необхідних для спільного виживання, які в сучасній соціальній філософії об'єднуються за виробничо-економічним, соціально-політичним, духовно-культурним та сімейно-побутовим напрямками.

По інший бік від філософії кожен з секторів цих напрямів, починаючи з XVIII ст. підлягає науковому дослідженню для встановлення відповідних іманентних економічних, політичних, соціологічних, соціально-психологічних та ін. закономірностей. Сьогодні сформовано чимало дисциплін, що вивчають суспільство в якомусь певному аспекті: соціологи розробляють загальні моделі суспільних процесів і їхні численні додатки щодо нагальних проблем суспільного життя; політологи часто виконують аналогічну роботу стосовно владних відносин в суспільстві; соціальні психологи зосереджені на суспільній свідомості та її проявах, що виникають на за конкретних умов; історики відшуковують чи спростовують те, що керує суспільними змінами, чи мають ті об'єктивний сенс та закони тощо. Проте цілісне уявлення про суспільство як

таке з його проблемами та перспективами складаються лише завдяки світоглядній рефлексії.

У філософії дослідження логічних відношень універсальних категорій метафізичного (індивід, суб'єкт, ціле, частина, єдність, автономність, самовільність, примус, можливості, мета, причина...) і соціально-філософського ряду (права, закону, ладу, устрою, особи, свободи...) дозволяє усвідомити світоглядні рамки наукових дефініцій термінів, за допомогою яких репрезентують структуру і функції суспільно-політичних систем. Наприклад, якщо в соціології «демократія» означає певну процедуру виборів і публічний порядок прийняття рішень, а в політології — умови реалізації цих засобів за певного державного устрою, то на філософському рівні ця категорія задає мету рівних громадянських можливостей за будь-якої суспільної організації. В результаті соціальні події можуть бути розглянуті по суті, у зв'язку з антропологією та природним оточенням, а також — у динаміці.

Класичне розуміння останньої передбачало визначення провідного сектору суспільно практики, закономірності якого започатковують ланцюгову реакцію з генези або змін інших, похідних секторів. Це дозволяло створювати лінійні алгоритми соціальних перетворень «згори» — виходячи з усвідомлення загальної картини суспільно-історичного процесу та свідомого добору з його теоретичних причин (джерел, рушійних сил, цілей, сенсу, нормативних механізмів). В такий спосіб у соціальній філософії склалися найвідоміші парадигми до вивчення та вдосконалення суспільства — юридична, натуралістична, морально-ідеалістична, історико-матеріалістична, феноменологічна...

Насправді, кожна з них грішила преференціями щодо набутого досвіду, відображаючи «знизу» і абсолютизуючи «вшир» якийсь з етапів розвитку певного типу суспільства, аби «за цю ланку витягнути увесь ланцюг» соціально-філософської теорії. Цей редуccionізм дотепер дається взнаки у впливовому англосаксонському терміні «політична філософія», що висуває сектор владних відносин в ролі локомотиву усього суспільства і відводить власне «соціальній філософії» компетенцію усвідомлення стосунків громадянського суспільства і держави (диктат закону і самообмеження держави, пріоритет індивідуальних свобод, міжнародні гарантії прав тощо).

Сучасна ж філософська рефлексія виходить із нелінійної взаємопов'язаності усіх секторів життя: зародок суспільного організму рівною мірою запліднюється як предметними залежностями (економіка залежить від виробництва, політика — від економіки й соціальних зв'язків і т.д.), так і відносинами їх суб'єктів — від особи до спільнот різного масштабу, — які окрім матеріального чи духовного виробництва пов'язуються спільною територією, походженням, цінностями і взагалі прагненням задовольняти свої життєві потреби. Відомо, наприклад, що історичний розвиток вихідних племінних спільнот супроводжується опосередкуванням родинних зв'язків територіальними, економічними, культурними, інституційними, проте темпи подальшого розвитку зворотно залежать від демографічних показників (кількості, густоти й темпів зростання населення, його статевовікової

структури, соціальної і міграційної мобільності, стану психофізичного здоров'я і т. ін.).

Виникаючи при цьому суперечності предметно-виробничих і суб'єктно-соціальних відносин здатні спричинити як стагнацію, так і розвиток суспільного організму. Так чи інакше, сьогодні соціальні філософи відмовляються від класичної привілейованої точки зору: з одного боку, вони як суб'єкти, що теоретизують про суспільство, залишаються під владою своєї суспільної практики, верстви чи історичного часу; з іншого — живі частини соціального організму як об'єкти пізнання часто позитивно чи негативно реагують на концепції про них. Справа в тому, що осягнення індивідуальною свідомістю соціальних масштабів та узгодження людського співжиття забезпечується суспільною свідомістю, що так само, як індивідуальна, заснована на двоїстості інтенціональності і рефлексивності: з одного боку, вона відображає зміст всіх інших сфер (економічної, правової, політичної та ін. форм суспільної свідомості), а з іншого — має специфічні властивості духовно-культурного сектору суспільного життя, з'єднуючи таким чином предметні і ціннісні орієнтири розвитку суспільства. Залежно від узгодженості в них синтаксису і семантики суспільна свідомість може бути спонтанною (чутки, смаки, стереотипи) чи доцільною, заангажованою чи нейтральною, продукувати чи консервувати суспільний досвід, виправдовувати чи випереджати суспільну практику. Останнє вважається основним призначенням соціально-філософських концепцій — забезпечувати стратегії суспільного розвитку, спрямованого на підвищення рівня «соціального здоров'я» у вигляді показників девіації, демографії, соціального страхування, екології, а також сталого розвитку «громадянського суспільства». Однак теоретична впливовість соціальної філософії переплітається з політичною практикою даного суспільства. Тому за схожих умов та складників нерідко утворюються зовсім відмінні соціальні структури, а їх історія все частіше уявляється в душі «несумірних цивілізацій».

Суспільна практика відбувається на деякому *надособовому* рівні життя, що складається з більш чи менш свідомих та постійних зв'язків його *учасників*. Останні, за механічною метафорою часів класичної соціальної філософії, спочатку номінально представляються простими нерозрізнюваними індивідами (атомами). Коло їхнього спілкування й діяльності (сім'я, сусіди, дошкільні установи, школа, ЗМІ тощо) завжди вибіркове, і за жорсткої соціальної структури — наявності «перегородок» між субкультурами та відсутності «ліфтів» між станами — лише забезпечувало засвоєння основних *норм* та *ролей* соціальної поведінки. Формована через них індивідуальність «суспільних атомів» виявлялася однобічною, стереотипною чи зовсім знеособленою задля слугування певним — національним, класовим, груповим — інтересам. Разом із тим, соціалізація *індивіда*, що привчає пов'язувати суспільні права та обов'язки при виконанні різних соціальних ролей у адміністративних заходах, культурних проектах, політичних прогнозах або економічних оцінках, є невід'ємною умовою формування його зворотної вольової активності щодо перейнятих однобічних чи інертних соціальних якостей. Але перехід на такий

«режисерський» рівень за сучасних демократичних умов вимагає *цілісного уявлення* про усе соціальне дійство. Різниця між його досвідною і теоретичною (трансцендентною) версіями складає потенціал творчості і відповідальності, що відрізняє *особистісний* рівень визрівання соціальної особи зі справжньою свободою співвіднесення системи особистих цінностей з пізнаваними та змінюваними можливостями суспільного життя.

Основною протиположністю багатомірній й децентрованій соціальній практиці інформаційної доби, що опосередковує місце особи у світі та суспільстві тимчасовими «мереживними» спільнотами і позбавляє особу гарантій соціального статусу та професійної кваліфікації, є описана Р. Рорті «едифікація» — особисте самовизначення та його прогресивні поправки. Її формування та розвиток складає амбівалентну специфіку постіндустріальної освіти: з одного боку, вона орієнтована на пристосування навчально-виховного змісту до інтересів того, хто навчається, з іншого — вимагає від нього співучасті в репрезентації цього змісту задля усвідомлення партикулярності власних інтересів. Відповідно, наукомісткі інформаційні технології (телекомунікація, комп'ютеризація, роботизація тощо), що стають провідними знаряддями і в системі сучасної освіти, здатні як забезпечити такий «суб'єкт-суб'єктний діалог» (С.Л. Рубінштейн), так і вихолостити його через перевантаження все більшої кількості функцій людської свідомості на ІТ-засоби. Апофеозом цієї амбівалентності вважаються перипетії розробки «штучного інтелекту» як помічника та конкурента «здорового глузду» людини.

За постіндустріальної доби надмір інформації та перевищення у деяких пізнавальних операціях штучним інтелектом людських пізнавальних можливостей призводять до перебудови структури розумової, комунікативної та практичної діяльності. Зокрема, йдеться про цивілізацію, яка порівняно з аграрною та індустріальною переходить до глобального планування розвитку з провідним місцем інформаційних послуг та електронної, телекомунікаційної та аудіовізуальної продукції в секторах економіки, структурі собівартості, адміністративних ресурсах, екзистенціальної ідентифікації тощо.

Сучасні філософи узагальнюють ці зміни у тезах про панування фігур комунікативної практики у визначенні предметних меж та проблем, еkleктичне поєднання способів та результатів пізнання, пріоритет формальних інтерпретацій суспільних проєктів над змістовними та ін. Штучний інтелект в цьому плані розглядається як один із символів світу з префіксом «пост-», в якому людські витвори виходять за межі науково-виробничих лабораторій, втрачають сумірність з цілями свого творця і набувають власної онтології.

Визначення міри її соціальної значущості складає поляризацію проєктів інформаційного майбутнього людської цивілізації на утопічні і антиутопічні. За першими з них, соціальна роль людського розуму знижуватиметься від зразкового абсолюту до частини інформаційного інтелектуального простору, а за другими — взагалі втрачатиме статус суб'єкта доцільної діяльності та суспільних відносин, передаючи його засобам штучного інтелекту.

Очевидно, що такі оцінки перспектив штучного інтелекту вписані у ширший контекст філософського осмислення сучасного суспільства і ролі

«інформаційного фактору» в ньому. Його експлікація може вбиратись в нові чи старі категоріальні шати, відкриваючи, оптимістичну перспективу інформаційно-технологічного розв'язання відомих суспільних проблем або ж накликання нових суспільних ризиків. В будь-якому випадку, так само, як спосіб життя та розумова діяльність здавна впливають на соціо-антропогенні процеси, перетворення «людського фактору» засобами комп'ютеризації та роботизації ставатиме важливим антропогенним чинником в майбутньому.

Одним з нагальних наслідків зазначеного переосмислення відносин теоретичного і практичного рівнів соціально-філософського знання є зрушення у правосвідомості сучасних громадян від державоцентризму в бік антропоцентричних засад прав людини. Свого часу конституційне закріплення провідної цінності людини в суспільному житті зобов'язало державні інститути захищати природ(же)ні права людини, прогресивно опосередковуючи самовладне свавілля і революційний терор як рівною мірою соціально ризиковані. Однак держава монополія на визначення соціально-гуманітарних інтересів та їх правовий захист, як виявилось в останні десятиліття критики просвітницького проекту, водночас створює жорсткі легістські рамки для реалізації людських прав, залишаючи поза увагою динаміку суспільного розвитку, громадський контроль місцевих громад та діяльність міжнародних правозахисних організацій. Звідси походить сучасна тенденція уявляти «літеру» державних законів в ролі правових явища, що потребують зворотного зв'язку з більш істотним «духом» природного права, втілюваного, наприклад, у практиці міжнародних трибуналів [1].

Висновки. Визначення суспільства як «сукупності людей» обтяжене довгим переліком ознак, що відображають різні сектори суспільної життєдіяльності, необхідні для відтворення суспільного організму. Останнє передбачає не лише надіндивідуальне забезпечення, а й формування потреб людини (соціалізацію). Оскільки виробничий, політичний, духовний і т.д. сектор вивчаються спеціальними науковими підходами, існує необхідність в інтеграторі цих знань, який би забезпечив розуміння суспільства як цілого.

Філософському підходу до осягнення суспільства притаманне прагнення методично скласти інтегральний образ суспільства мовою філософських категорій, розкрити специфіку соціальності через співвіднесення наявного суспільного життя з принциповим суспільним буттям за такими питаннями, як походження, закономірності і спрямованість його розвитку, суспільне благо, структура суспільства, суспільні відносини.

Соціальна філософія має стосунок до суспільної практики не «знизу» — через рихтування актуальних недоліків людського співжиття, а «згори» — коли до теоретичних причин додається їх реалізація як отримання, розподіл й делегування відповідних можливостей. Через намагання сягнути універсального рівня загальності сучасні соціальні філософи дотримуються принципу антиредукціонізму, що полягає у відмові від привілейованих теоретичної причини, дослідницької точки зору чи соціальної практики: соціальна структура формується не лише етнічним чи освітньо-професійним чинником, а й демографічними, політичними, класово-стратифікаційними та ін.

зв'язками людей, врахування яких дозволяє сполучити філософське і наукове вивчення суспільства, теоретизування і суспільно-політичну практику.

Література:

1. Братасюк М. Г. Філософія захисту прав людини з позицій сучасного правового мислення // Філософські та методологічні проблеми права. – 2020. – № 1 (19). – С. 14–20.